

зокрема таких, як К. Ковтурман, О. Болле, М. Густ, О. Постель, Т. Давід та ін.

Висновки. Отже, художньо-освітня діяльність В. Заузе сприяла становленню і розвитку художньо-графічної освіти Півдня України, підготовці кваліфікованих кадрів, впровадженню авторських напрацювань. У навчальному закладі він упровадив високу вимогливість до оволодіння майстерним реалістичним малюнком з натури, передавав студентам знання та практичні навички різноманітних графічних технік таких як: офорт, ксилографія, лінографія, літографія. У творчості самого художника очевидне досконале володіння техніками акварелі, офорту, акватинти, м'якого лаку. Він поєднував притаманний його творам символізм з експресіонізмом, що й стало поштовхом для творчого поступу наступних поколінь графіків.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Адольф Г. Майстер графічного мистецтва / Г. Адольф // Образотворче мистецтво. – 1939. – № 7. – С. 4–9.
2. Давыдова Е.Д. Заузе В.Х. / Е.Д. Давыдова. – К.: «Мистецтво», 1966. – 78 с. ил.
3. ДАОО ф. – р – 499, оп. 1, д.1568 Одесский Художественный Институт. Рабочий план полиграфической мастерской. Одесс. Худ. Политехнического общества изящных искусств (1928–29 г.). – 60 арк.
4. Кишиньовський С.Я. Матеріали до монографії з приводу сорокарічного ювілею. (1889–1929) / Авт. вступ. ст. М.Жук, П.Митковицер. – Одесса: Друкарня ПОМа, 1929. – 26 с.

5. Котляр М.С. Володимир Христіанович Заузе / М.С.Котляр. – К.: Мистецтво, 1941. – 98 с., ил.
6. Олександр Постель / стаття А.Н. Шістера // Художники Радянської України. – К.: Мистецтво, 1972. – 34 с. 22 ил.
7. Степова Україна: Орнамент. – Одеса: ПОМ, 1929. – 34 с.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Adol'f H. Mayster hrachichnoho mystetstva / H. Adol'f // Obrazotvorche mystetstvo. – 1939. – № 7. – S. 4–9
2. Davudova E.D. Zauze V.Kh. / E.D. Davudova. – K.: «Mystetstvo», 1966. – 78 s. yl.
3. ДАОО ф. – р – 499, оп. 1, д.1568 Одесский Художественный Институт. Рабочий план полиграфической мастерской. Одесс. Худ. Политехнического общества изящных искусств (1928–29 г.). – 60 арк.
4. Kyshyn'ovs'kyy S.Ya. Materialy do monohrafiyi z pryvodu sorokarichnoho yuvileyu. (1889–1929) / Avt. vstup. st. M.Zhuk, P.Mytkovytser. – Odessa: Drukarnya POMa, 1929. – 26 s.
5. Kotlyar M.S. Volodymyr Khristianovych Zauze / M.S.Kotlyar. – K.: Mystetstvo, 1941. – 98 s., yl.
6. Oleksandr Postel' / stattya A.N. Shytera // Khudozhnyky Radyans'koyi Ukrayiny. – K.: Mystetstvo, 1972. – 34 s. 22 il.
7. Stepova Ukrayina: Ornament. – Odesa: POM, 1929. – 34 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Пунгіна Ольга Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри хореографічних дисциплін образотворчого мистецтва та дизайну Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: розвиток та становлення художньої освіти на півдні України (друга половина XIX – XX століття).

УДК 378.14

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Олександр ШУМСЬКИЙ (Харків)

Постановка проблеми. Основним завданням вищої освіти є формування творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Вирішення цього завдання навряд чи можливе лише шляхом передачі знань у готовому вигляді від викладача студенту. Необхідно перевести студента з пасивного споживача знань до активного їх творця, який може сформулювати проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат і довести його правильність. У цьому контексті слід визнати, що самостійна робота студентів є не просто важливою формою освітнього процесу, а має стати його основою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що питання підготовки фахівців до професійної діяльності та підвищення ефективності навчання у вищій школі завжди були актуальними для сучасних науковців. Так, концепції, що розкривають основні аспекти і напрями

підвищення якості освіти, знайшли своє втілення в дослідженнях Ю. Бабанського, А. Вербицького, Б. Гершунського. Дидактичні умови організації самостійної роботи визначено в працях В. Козакова, С. Літвінчук. Питання оптимізації самостійної роботи студентів ВНЗ відображено в роботах Т. Гусак, Л. Журавської, О. Малінко, С. Скуратівської, П. Підкасистого та ін.

Мета статті – визначити сутність, схарактеризувати форми та окреслити можливі шляхи активізації самостійної роботи студентів у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. В умовах науково-технічного прогресу, коли набуті знання швидко застарівають, здатність одержувати їх самостійно набуває величезного значення. У всьому світі професіоналізм та саморозвиток вважаються провідними якостями особистості, адже, щоб відповідати вимогам сучасного виробництва, фахівцю необхідно постійно підвищувати свою професійну кваліфікацію шляхом самонавчання. Тому формування даних

навичок у студентів має відбуватися під час навчання у ВНЗ. Завданням сучасної освіти є забезпечення оптимальних умов для саморозвитку особистості, а також створення внутрішньої потреби в самоосвіті протягом усього життя. Це передбачає орієнтацію студентів на активні методи оволодіння знаннями, розвиток творчих здібностей, перехід від поточного до індивідуалізованого навчання з урахуванням потреб та можливостей особистості. Мова йде не просто про збільшення кількості годин на самостійну роботу. Посилення ролі самостійної роботи означає принциповий перегляд організації навчально-виховного процесу у ВНЗ, який має будуватися таким чином, щоб розвивати вміння вчитися, формувати у студентів здатність до саморозвитку, творчого застосування одержаних знань у професійній діяльності.

Головними формами організації навчального процесу є аудиторні заняття; самостійна робота під керівництвом викладача, яка виконується в позааудиторний час; індивідуальна самостійна; дослідницька групова та дослідницька самостійна робота; консультативні години, в рамках яких викладач проводить індивідуальні консультації по ходу виконання самостійних завдань та здійснює контроль та оцінює їхні результати.

Основною метою аудиторної роботи є передача знань, досвіду викладача студентам. При цьому однією з основних функцій викладача є організація пізнавальної діяльності студентів, адже студента необхідно навчити вчитися, навчити користуватися джерелами знань, щоб у подальшому він був у змозі автономно керувати власним процесом пізнання.

Позааудиторна самостійна робота студентів являє собою форму навчальної діяльності, яка спрямована на самостійне оволодіння знаннями з конкретної галузі. Зміст та послідовність завдань для самостійного опрацювання всіма студентами плануються викладачем. Завдання виконуються без прямої участі педагога, але під його методичним керівництвом [5, с. 63].

Індивідуальна форма самостійної роботи, наприклад, з комп'ютерною програмою, передбачає, що кожний студент отримує для самостійного виконання завдання, підібрані спеціально для нього у відповідності з рівнем його підготовки та індивідуальними можливостями. Подібні диференційовані індивідуальні завдання звільняють студентів від механічної роботи і дозволяють при менших затратах часу значно збільшити обсяг знань, які здобуваються шляхом самостійної роботи. Це створює передумови для реалізації індивідуального підходу до навчання.

Дослідницька самостійна робота розглядається як основний спосіб залучення студентів до колективної пошуково-дослідницької

діяльності, що підвищує мотивацію до навчання; сприяє розвитку таких особистісних якостей, як цілеспрямованість та самоорганізованість. Найбільш ефективними, на наш погляд, є проектні форми роботи, які передбачають досягнення певної дидактичної мети через детальну розробку проблеми під час роботи над спільним проектом (наприклад, веб-квест), що має завершитися реальним практичним результатом, представленим у тому чи іншому вигляді (мультимедійна презентація, веб-сторінка тощо). Сутність проектної роботи полягає в стимулюванні інтересу студентів до конкретних проблем, колективне вирішення яких вимагає наявності певного рівня знань та вмінь їх практичного застосування.

Самостійна робота студентів (далі – СРС) являє собою спрямовану, організаційно та методично сплановану пізнавальну діяльність, яка реалізується для досягнення конкретного результату без прямої допомоги викладача. У широкому ж сенсі під самостійною роботою слід розуміти сукупність всієї самостійної діяльності студентів як у навчальній аудиторії, так і поза нею, в контакт з викладачем та за його відсутності. СРС може бути обов'язковою та контрольованою. Обов'язкова самостійна робота забезпечує підготовку студентів до поточних аудиторних занять. Результати цієї підготовки проявляються в якісному рівні виконаних контрольних робіт, тестових завдань та інших форм контролю. Контрольована самостійна робота спрямована на поглиблення та закріплення знань студентів, розвиток пізнавальних умінь та аналітичних навичок з проблематики навчальної дисципліни. Підбиття підсумків та оцінювання таких форм самостійної роботи здійснюються під час контактних годин з викладачем.

Як правило, самостійна робота реалізується в таких процесах: під час аудиторних занять – на лекціях, практичних та семінарських заняттях, під час виконання лабораторних робіт; у контакт з викладачем поза рамками аудиторних занять – на консультаціях з навчальних питань, у ході творчих контактів, під час ліквідації заборгованостей, під час виконання індивідуальних завдань тощо; під час роботи над виконанням студентом навчальних та творчих завдань у бібліотеці, вдома, в гуртожитку, на кафедрі.

Засобами підвищення ефективності самостійної роботи студентів при проведенні різних видів навчальних занять можуть бути такі: оптимізація методів викладання, впровадження в навчальний процес нових освітніх технологій, які підвищують продуктивність праці викладача; активне використання інформаційних технологій, які дають змогу студенту в зручний для нього час засвоювати навчальний матеріал; широке

впровадження комп'ютеризованого тестування; удосконалення методики проведення практик та науково-дослідної роботи студентів, оскільки саме ці види навчальної роботи в першу чергу готують студентів до самостійного виконання професійних завдань; модернізація системи курсового та дипломного проектування, яка має підвищувати роль студента в підборі матеріалу, пошуку шляхів вирішення конкретних завдань.

Успішність самостійної роботи забезпечується двома групами факторів: організаційними та методичними. Організаційні фактори – це бюджет часу, навчальна література, навчально-лабораторна база, а методичні – планування, визначення методів та керування СРС.

Організація СРС має включати наступні етапи: складання плану самостійної роботи з навчальної дисципліни; розробка викладачем завдань для самостійного опрацювання; організація консультацій з виконання завдань; контроль ходу виконання та результатів самостійної роботи.

Зважаючи на те, що СРС носить діяльнісний характер, у її структурі можна виокремити такі складові: мотиваційний компонент, постановка конкретного завдання, вибір способів виконання, безпосередньо процес виконання, контроль якості самостійно набутих знань студентів.

При плануванні навчального процесу обов'язково слід указувати кількість годин, призначених на самостійне опрацювання студентами кожної теми. При розподіленні годин необхідно враховувати складність тем, що вивчаються в даному курсі, наявність навчальних та навчально-методичних матеріалів тощо. При цьому низка тем може бути відведена повністю на самостійне опрацювання, інші можуть містити мінімум самостійної роботи або взагалі не виноситися на самостійне вивчення. Планування СРС має спиратися на дидактичні принципи педагогічного процесу, як основні положення, що визначають зміст, організаційні форми та методи навчального процесу у відповідності з його загальними цілями та закономірностями [5, с. 340]. При цьому винятково важливого значення набуває створення сприятливих умов для творчого саморозвитку студентів у процесі самостійної навчальної діяльності, визнання пріоритету індивідуальності, самоцінності особистості як суб'єкта навчального процесу [7]. Принцип індивідуалізації та диференціації СРС найповніше реалізується засобами сучасних інформаційних технологій, які дозволяють таким чином організувати процес самостійної навчальної діяльності, за яким і педагогічна технологія, і засоби, і темп навчання обираються з урахуванням психофізіологічних особливостей конкретної особистості [8, с. 46–49]. Крім того,

використання комп'ютера дозволяє також реалізувати і принцип оптимізації самостійної роботи, що передбачає свідомий вибір оптимальної моделі організації самостійної навчальної діяльності з урахуванням її результативності, витрат часу та ресурсів.

Сучасні вимоги до організації СРС можуть бути реалізовані лише на основі застосування інноваційних методів навчання та форм контролю, в тому числі й при плануванні самостійної роботи. Але при цьому підвищуються вимоги, що висувалися до підготовки викладача. Крім того, має бути змінено підхід до планування роботи самого викладача. В навчальну роботу треба включити години на організацію СРС, постійних консультацій та заходів, що забезпечують її якісний контроль. На разі техніко-дидактичні можливості електронних програмно-методичних комплексів є достатніми, щоб говорити про перекладення на них певної частки функції педагогічного керівництва СРС, тобто заміну парадигми «викладач – студент» на парадигму «комп'ютер – студент», коли студент стає активним учасником процесу навчання, а ефективність засвоєння знань у системі «комп'ютер – студент» пов'язується з можливістю самоорганізації процесу навчання. Тому з метою вдосконалення системи управління процесом самостійної роботи студентів доцільно передати окремі керівні функції комп'ютеру, керувальний вплив якого може здійснюватися такими способами: програмою навчальної діяльності, імпліцитно присутньою в автоматизованому навчальному курсі; системою завдань і вправ; вербальними репліками системи у відповідь на повідомлення, які вводяться користувачем, зокрема вказівками на помилки та рекомендаціями щодо їх виправлення; оцінкою; даними діагностики.

Програмне управління самостійною навчальною діяльністю забезпечується за допомогою зворотнього зв'язку, який реалізується в процесі взаємодії студента з програмно-апаратною системою і передбачає як внутрішній самоконтроль і самокорекцію, так і зовнішню (комп'ютерну) оцінку студентів на етапах самостійних занять та проходження тестування. Зворотний зв'язок є одним з найважливіших понять теорії управління, адже забезпечує безперервний процес отримання інформації про поточний стан об'єкта управління. Аналізуючи таким чином хід та результати процесу взаємодії студента з електронною програмою, що виводиться на дисплей комп'ютера, викладач має змогу варіювати зміст та інтенсивність процесу в залежності від якості засвоєння матеріалу, а отже, обирати найбільш оптимальний варіант керування самостійною навчальною діяльністю студентів.

Цілком зрозуміло, що діалог на рівні «студент-електронна навчальна програма» істотно відрізняється від міжособистісного спілкування, адже обробка інформації, що вводиться, здійснюється системою тільки за певними запрограмованими штампами або на основі лінгвістичного аналізу. Тому саме педагог контролює процес роботи з комп'ютерною програмою, формує зміст і моделі самостійної роботи, виконує головні управлінські функції та визначає, які з них можна передати програмі, адже комп'ютер не диктує методи та зміст навчання, але він адекватно та ефективно включається в програми навчання, забезпечуючи повноцінну організацію навчальної діяльності [6, с. 10].

Однією з важливих умов ефективності самостійної роботи є її контроль, адже саме контроль дозволяє не лише оцінити якість засвоєння матеріалу, але й побудувати механізм зворотного зв'язку, що є необхідною умовою досягнення основних освітніх цілей.

Слід зазначити, що в традиційній системі навчання контроль навчальної діяльності здійснюється на основі проведення поточних опитувань, письмових контрольних робіт, диктантів, заліків та іспитів, які не можуть у повній мірі забезпечити точність та об'єктивність оцінювання. Комп'ютеризоване ж навчання дозволяє контролювати як навчальну діяльність, так і СРС систематично та всебічно, відповідно до вимог індивідуального та диференційованого підходів.

Вважаємо за доцільне застосування таких видів контролю СРС: поточний, що дозволяє простежити процес засвоєння знань, формування вмінь та навичок з тим, щоб, за необхідності, своєчасно варіювати окремі види роботи, їх послідовність у залежності від індивідуальних можливостей студентів; підсумковий – контроль ступеня оволодіння студентами знаннями, вміннями та навичками; самоконтроль.

Така форма перевірки має носити регулярний характер і привчати студентів до відповідальності за весь навчальний матеріал циклу, що сприятиме підвищенню результативності навчання.

При роботі з навчальними комп'ютерними програмами можливим є використання тестових завдань для самоконтролю, які дозволять студентам працювати в індивідуальному режимі, що сприятиме зняттю психологічного бар'єру в очікуванні отримання можливої незадовільної оцінки, адже будь-який тест можна виконувати до тих пір, доки не буде одержано позитивний результат.

Висновки. Таким чином, реалії сьогодення вимагають значного підвищення ролі самостійної

роботи у ВНЗ, як спрямованої, організаційно та методично спланованої пізнавальної діяльності, яка виконує когнітивну, навчальну та виховну функції, тобто розширює та поглиблює набуті на заняттях знання, розвиває вміння та навички, виховує самостійність та здатність до самовдосконалення шляхом усвідомленого відбору, переробки та засвоєння інформації. Підвищенню якості СРС сприятиме широке застосування засобів інформаційних технологій. Напрями подальших досліджень вбачаємо у вивченні можливостей використання мікроцифрових технологій в організації СРС.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / В. І. Бондар. – К.: Вересень, 1996. – 129 с.
2. Журавська Л. М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у ВНЗ / Л. М. Журавська // Освіта та управління. – Т. 3. – 1999. – № 2. – С. 12–15.
3. Козаков В. А. Теория и методика самостоятельной работы студентов: Автореф. дисс. ... докт. пед. наук / В. А. Козаков. – К., 1991. – 43 с.
4. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение / В. А. Козаков. – К.: Вища школа, 1990 – 248 с.
5. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: [навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів] / В. Л. Ортинський. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
6. Рубцов В. В. Компьютер в школе (опыт, проблемы и перспективы) / В. В. Рубцов. – М.: Прогресс, 1988. – С. 5–20.
7. Сериков В. В. Личностно-ориентированное образование: к разработке дидактической концепции / В. В. Сериков // Педагогика. – 1994. – № 5. – С. 15–21.
8. Якунин В. А. Психология учебной деятельности студентов / В. А. Якунин. – М.: Логос, 1994. – 155 с.

BIBLIOGRAPHY

1. Bondar V. I. Dydaktyka: efektyvni tekhnolohii navchannia studentiv. Kyiv: Veresen', 1996. – 129 s.
2. Zhuravs'ka L. M. Kontseptual'ni umovy upravlinnia samostiinoiu robotoiu studentiv u VNZ, Osvida ta upravlinnia, 1999, Volume 3, № 2. – S. 12–15.
3. Kozakov V. A. Teoriia i metodyka samostoiatel'noi raboty studentov: avtoreferat dissertacii ... doktora pedagogicheskikh nauk. Kyiv, 1991. – 43 s.
4. Kozakov V. A. Samostoiatel'naia rabota studentov I yeio informatsionno-metodicheskoe obespecheniie. Kyiv: Vyshcha shkola, 1990. – 248 s.
5. Ortyns'kyi V. L. Pedahohika vyshchoi shkoly: [navchal'nyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv]. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury, 2009. – 472 s.
6. Rubtsov V. V. Kompiuter v shkole (opyt, problem I perspektivy). Moscow: Progress, 1988. – S. 5–20.
7. Serikov V. V. Lichnostno-orientirovannoie obrazovaniie: k razbotke didakticheskoi koncepcii, Pedagogika, 1994, № 5. – S. 15–21.
8. Yakunin V. A. Psikhologiiia uchebnoi deiatel'nosti studentov. Moscow: Logos, 1994. – 155 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Шумський Олександр Леонідович – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.

Наукові інтереси: інноваційні технології у навчанні іноземних мов.